

Tieteessä tapahtuu -lehti kokoaa yhteen eri tieteenalat. Se on foorumi ajankohtaisille ja yleis-tajuisille tiedeartikkeille sekä keskustelulle tieteestä ja tiedepolitiikasta.

TOIMITUS

Päätoimittaja: Ilari Hetemäki
Toimitussihteeri: Tiina Kaarela
Ulkoasun suunnittelu: Camilla Pentti

Snellmaninkatu 13,
00170 Helsinki
Puh. (09) 228 69 227
tieteessatapahtuu@tsv.fi

TOIMITUSNEUVOSTO

professori (emeritus) Leif C. Andersson, päätoimittaja Ilari Hetemäki, professori Timo Honkela, tiedetoimittaja Markus Hotakainen, pääsihteeri Reetta Kettunen, professori Tuija Laine, professori Markku Löytönen (pj.), yliopistonlehtori Nelli Piattoeva ja toiminnanjohtaja Lea Rynänen-Karjalainen.

OSOITTEENMUUTOKSET JA TILAUKSET

tilaukset@tsv.fi
Puh. (09) 228 69 254

JULKAISIJA

Tieteellisten seurain valtuuskunta
Painos 6800 kpl
Ilmestyy 6 kertaa vuodessa
34. vuosikerta
Lehdestä ilmestyy myös verkkoversio:
www.tieteessatapahtuu.fi

Seuraava numero ilmestyy helmikuussa. Julkaisemme siinä tapahtumatietoja, jotka on lähetetty viimeistään 30.1.2017 osoitteeseen: toimitussihteeri@tieteessatapahtuu.fi

ILMOITUKSET

1/1 takakansi 550 € (4-v.)
Takakannen sisäsivu 480 € (4-v.)
Sisäsivut (4-v.) 540 €
1/1 (mv) 480 €
1/2 sivu (mv) 280 €
Myynti: puh. 0400 467 195 tai ilmoitukset@tieteessatapahtuu.fi

ISSN 0781-7916 (painettu)
ISSN 1239-6540 (verkkolehti)

Pieksänprint Oy,
Pieksämäki 2016

PÄÄKIRJOITUS

HUMANISTINEN TUTKIMUS ON ARVOKASTA JA HYÖDYLLISTÄ

TUOMAS HEIKKILÄ JA ILKKA NIINILUOTO

Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlien lähestyessä voi tuntua turhalta puhua humanistisen tutkimuksen arvosta ja hyödyistä. On tunnettua, että humanistitutkijat – erityisesti Johan Vilhelm Snellman, Zachris Topelius, Elias Lönnrot ja Matthias Alexander Castrén – rakensivat 1800-luvun puolivälissä Suomesta kansakunnan, jolla on oma historia, kieli, kansanrunous, kirjallisuus ja kulttuuri. Ilman tätä perustyötä Suomesta ei olisi tullut itsenäistä valtiota. Vastaavasti ilman muiden ihmistieteiden tutkimusta maastamme ei olisi kehittynyt demokraattista oikeusvaltiota, koulutukseen perustuvaa sivistysvaltiota, sosiaalisesti eheää hyvinvointiyhteiskuntaa ja kilpailukykyistä markkinataloutta.

Vakuuttavista näytöistä huolimatta monet humanististen alojen edustajat tuntevat olonsa epämurkavaksi. Tieteen auktoriteettiasema ja jopa totuuden kunnioitus on monin tavoin haastettu julkisessa keskustelussa ja sosiaalisessa mediassa. Poliittiset päättäjät ovat leikanneet tutkimuksen ja koulutuksen varoja samalla, kun yliopistoilta vaaditaan yhä korkeampaa laatua, tehokkuutta ja vaikuttavuutta. Humanistit eivät ole onnistuneet pitämään puoliaan, kun tiedepolitiikassa on määritelty aikamme suuria haasteita. Siksi tarvitaan puheenvuoroja, jotka osoittavat yhä uudelleen humanioran monipuolista ja ajankohtaista merkitystä isänmaalle ja ihmiskunnalle.

Humanistiset tieteet tutkivat ihmistä ja hänen aikaansaamaansa kulttuuria. Tämän tutkimuksen arvoa voidaan avata Ciceron toteamuksella, jonka mukaan ihmisen järkevyyteen sisältyy kolme aikaan liittyvää kykyä: muisti koskee menneisyyttä, ymmärrys nykyhetkeä ja huolenpito tulevaisuutta. Historiatieteet kertovat siitä, millaisten vaiheiden kautta kulttuuri on kehittynyt. Tällaisella tiedolla menneistä tapahtumista on itseisarvoa ihmisten maailmankuvan kannalta, mitä osoittaa jatkuva juurien etsintä eli kiinnostus ihmislajin varhaisvaiheisiin, Välimeren korkeakulttuurireihin, suomen kielen syntyyn ja oman maamme historian käänne- ja kippupisteisiin. Historia myös kertoo, mitä me olemme olleet ja mistä me olemme tulleet, joten ilman menneisyyttä koskevaa tietoa emme voi ymmärtää nykyhetkeä.

Systemaattiset humanistiset tieteet puolestaan tutkivat ihmisen käyttäytymistä ajattelun, kielen, taiteen ja muun kulttuurin piirissä. Siten ne rakentavat ihmiskuvaa, elämänkatsomusta ja hyvän elämän arvoperustaa.

Ymmärrys nykyhetkestä avaa myös näköaloja ihmisen tuleviin mahdollisuuksiin, joita koskevia harkittuja valintoja voi tehdä vain eettisten arvojen pohjalta. Näin huolenpito huomisesta edellyttää tutkimustietoa menneestä ja nykyisyydestä.

Humanistinen tutkimus edistää sivistystä, jolla voimme tarkoittaa inhimillisten tietojen ja taitojen jatkuvaa uusimista ja jalostamista. Tämä näkyy humanistisen tiedepohjaisen yliopistokoulutuksen tuloksena syntyvistä ajattelun ja toiminnan taidoista, joita yhdysvaltalaisen filosofin Martha Nussbaumin mukaan ovat kyky arvioida kansakunnan etua ja yhteisiä asioita sekä osallistua niistä käytävään keskusteluun; kyky ymmärtää muut kansalaiset ihmisiksi, joilla on yhtäläiset oikeudet; kyky kunnioittaa muiden elämää ja ottaa huomioon ihmiselämään vaikuttavien tekijöiden moninaisuus; ja kyky arvioida kriittisesti poliittisten johtajien toimia. Nussbaumin listan yhteiset nimittäjät – empatia, kriittinen ajattelu, harkinta, hyvän elämän etsintä ja ihmisarvon puolustus – ovat keskeisiä demokratiataitoja, joiden ajankohtaista tarvetta ilmentävät monet maailman ja kotimaan hätkähdyttävät tapahtumat.

Humanistisen tutkimuksen itseisarvo sivistyksen edistäjänä on yhteensopiva sen välinearvon kanssa. Humanistit ovat itse tässä asiassa olleet turhan vaatimattomia, sillä he voivat monin tavoin, myös taloudellisesti, olla hyödyllisiä sosiaalisten innovaatioiden, sisältötuotannon ja kulttuuriteollisuuden kehittämisessä. Australian kouluissa on äskettäin ryhdytty opettamaan hyveitä Aristoteleen etiikan pohjalta, ja Hollywoodin käsikirjoittajat seuraavat yhä Aristoteleen poetiikan oppeja. Jälkiteollinen yhteiskunta, jota leimaavat digitaalinen media, automatisoituvan työelämän murros ja monikulttuurisuus, tarjoaa myös humanistiselle tutkimukselle uuden laajan tehtävän ihmisarvoisen yhteiskunnan rakentajana.

Olemme selvittäneet laajasti suomalaisten suhtautumista humanistiseen tutkimukseen. Loppuvuodesta 2016 julkaistavan selvityksemme mukaan suomalaiset arvostavat humanistista tutkimusta ja pitävät sitä yhteiskunnan kannalta hyvin tärkeänä. He myös asettavat humanisteihin ja näiden työhön suuria toiveita. Sivistystehtävän ohella humanistien odotetaan olevan keskeisesti mukana vastaamassa ihmiskunnan suuriin haasteisiin: miten kohdata muita kulttuureja, miten elää mielekästä elämää muuttuvassa maailmassa? Koko kansan tai päättäjien tasolla humanisteja ei vähätellä – pikemmin hämmästellään, miksi humanistitutkijat eivät ota heille kuuluvaa tärkeää roolia. Humanistisen tutkimuksen onkin aika astua varjoista vastuuseen ja tutkijankammioista valokeilaan.

Tuomas Heikkilä on keskiajantutkija, yleisen historian ja kirkkohistorian sekä Suomen historian dosentti. Hän on johtanut Suomen Rooman-tiedeinstituuttia vuodesta 2013 lähtien.

Ilkka Niiniluoto on filosofi ja matemaatikko sekä Helsingin yliopiston emerituskansleri.

[S]uomalaiset arvostavat humanistista tutkimusta ja pitävät sitä yhteiskunnan kannalta hyvin tärkeänä.